

‘Geef leerlingen een stem. Al is het over buitenspelen of binnenblijven’

Denk niet te moeilijk: soms zit burgerschap in kleine dingen die heel waardevol kunnen zijn. Dat is één van de tips voor het speciaal onderwijs van Mariska Meijer. Op haar school, VSO De Aventurijn in Almere, hebben leerlingen een ontwikkelingsachterstand. “Toen ze mochten meedenken over het schoolplein, hoorden we: ‘Wij willen voetballen, maar er moet ook iets komen voor de leerlingen in een rolstoel.’ Prachtig dat ze ook aan anderen denken: dat is burgerschap.”

Tekst
Klaske Delhij

Foto
Erwin Winkelman
Fotografie

De leerlingpopulatie op de school is heel divers: zeer moeilijk lerende leerlingen van 12 tot en met 18 jaar, soms met een lichamelijke beperking of een diagnose zoals autisme of ADHD. “We hebben vier leerroutes waarbij de leerlingen uitstromen naar verschillende soorten dagbesteding of beschutte arbeid”, vertelt Meijer. Zij is leraar en coördinator burgerschap. “Voor onze leerlingen zijn er aangepas-

te doelen. In de les breng je kennis over, maar het gaat ook heel veel over houding en vaardigheden. Dat oefenen we vaak, ook bij praktijkvakken. Denk aan samenwerken met respect voor elkaars verschillen. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij het onderdeel horeca, dan moeten ze om 12 uur samen de broodjes klaar hebben.”

Drie speerpunten

Burgerschapsonderwijs begint met een gedeelde visie opstellen, volgens Meijer. “Daarnaast hebben we drie speerpunten geformuleerd: inzicht in talenten en beperkingen bij jezelf en de ander, diversiteit en samen beslissingen nemen. Als coördinator burgerschap zit ik in een team met leraren uit vijf verschillende units. Wij bewaken dat de functionele kerndoelen en onze speerpunten terugkomen in het lesaanbod en dat er een doorgaande leerlijn is. Ook evalueren we de aanpak.” Je moet daarbij kritisch kijken naar de lesmethodes die je gebruikt”, adviseert Meijer. “Misschien zijn er extra opdrachten nodig. Per unit hebben wij een budget om duurzaam materiaal aan te schaffen om specifieke kerndoelen extra te oefenen.”

Laat leerlingen stemmen

Democratie gaat ook over je eigen stem laten horen. “De landelijke verkiezingen hebben we besproken in de klassen met leerroute 3 en 4. Wat stem jij? Hoe gaat dat in z'n werk? In klassen met leerroute 1 en 2, waarin de leerlingen een lager cognitief niveau hebben, hebben we een meer praktische invulling. Ze mochten bijvoorbeeld zelf stemmen over: gaan we buitenspelen of binnen blijven? Of we laten de leerlingen kiezen uit twee opdrachten”, legt Meijer uit. Verder is er een leerlingenraad met een vertegenwoordiger uit elke klas, die over zaken binnen de school mag meepraten, bijvoorbeeld over de inrichting van het schoolplein.

Door mensen in de school te halen is het al direct een kleine oefensessie voor burgerschap

werken ze mee aan optredens. Soms zijn er gastlessen, bijvoorbeeld door een tandarts (thema mijn lichaam), een reptielenskundige met reptielen (thema plant en dier) of iemand die de oorlog heeft meegemaakt en daarover komt vertellen. Door mensen in de school te halen is het al direct een kleine oefensessie voor burgerschap. Hoe benader je een nieuw iemand, hoe stel je jezelf voor, op welke manier kun je vragen stellen?”

Best practices

Meijer is op school het aanspreekpunt voor burgerschap. Met de werkgroep vergadert zij zes keer per jaar. Daarnaast staat burgerschap elke twee maanden op de agenda van de vergaderingen van de vijf units. Op beleidsniveau bespreekt Meijer burgerschap met de directeur en intern begeleiders. “Ik zie mijn functie als een brugfunctie. Je hoort signalen over wat er speelt bij de verschillende units. Je bespreekt hoe je dit kunt vertalen naar de lessen.” Daarnaast zit ze in een expertisegroep met vijf andere scholen uit Lelystad, Amersfoort, Hilversum en Zeist. “We kunnen elkaar bellen om te sparren, we wisselen best practices uit en hebben samen een stappenplan gemaakt hoe je burgerschap kunt monitoren en welk instrument daarvoor geschikt is. Zo leer je van elkaar.”

Burgerschap komt overal in terug

De Aventurijn werkt met twee methodes: in alle leerjaren van leerroute 1 en 2 en in de brugklassen van leerroute 3 en 4 wordt ‘Beste Burgers’ gebruikt, onderdeel van de Vreedzame School. Na de brugklas van leerroute 3 en 4 wordt ‘Kies Vooraf’ gebruikt. “Maar burgerschap komt overal in terug, niet alleen in die lessen.” Ze leren bijvoorbeeld samenwerken met iemand, ook al zijn ze geen vrienden. Ze leren om zichzelf uit te drukken en hun mening te geven, zonder dat het ten koste gaat van een ander. Muziek- en theaterlessen zijn onder meer een mooie oefenplaats om je uit te drukken. “We besteden ook aandacht aan pesten en sociale media. Bijvoorbeeld als een leerling uit een WhatsApp-groep wordt gegooid. Ze hebben vaak niet door hoe dit voor een ander voelt. Daarover ga je dan in gesprek.”

Burgerschapskalender

Per leerroute is uitgewerkt wat de leerlingen in elk leerjaar doen. De groepsplannen worden gedurende het jaar gemonitord en geëvalueerd. De Aventurijn werkt ook met een burgerschapskalender: elke unit besteedt jaarlijks extra aandacht aan drie thema's in de les. Meijer: “Dagelijks besteden we zo'n twintig minuten aan het thema. Een thema kan zijn: ‘elkaar complimenten geven’: zo worden leerlingen bewust van elkaars goede talenten. Een leerling in mijn vorige klas kon niet schrijven en lezen, maar durfde wel bij andere klassen aan te kloppen om bijvoorbeeld een schaar te lenen. Dat durfden anderen weer niet. Als er iets geregeld moest worden, werd zij door haar klasgenoten gevraagd om te helpen. Je zag haar stralen.”

Ook de wereld buiten opzoeken of naar binnen halen is onderdeel van burgerschap. “Laatst hadden we een opa en oma dag, zodat zij konden ervaren wat we allemaal doen op school. Verder lopen leerlingen buiten school stage en

Tips

- Formuleer met elkaar een duidelijke visie op burgerschap
- Kies drie speerpunten die passen bij je leerlingpopulatie en school
- Begin gewoon en denk niet te moeilijk: burgerschap kan al heel klein waardevol zijn